

بررسی اثرات حفاظتی Postconditioning در آسیب حاد کلیوی ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه

عاطفه نجفی¹، مهری کدخدایی^{2*}، بهجت سیفی³، فاطمه دلآوری⁴، حسین خواستار⁵، صدیقه شمس⁶، حمید شهیدی⁷

- 1- دانشجوی کارشناسی ارشد فیزیولوژی، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 2- استاد، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 3- استادیار، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 4- کارشناس ارشد، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 5- دانشجوی دکتری فیزیولوژی، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 6- دانشیار پاتولوژی، گروه پاتولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- 7- کارشناس آزمایشگاه، گروه پاتولوژی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

چکیده

سابقه و هدف: در سالهای اخیر نقش گونه‌های فعال اکسیژن (ROS) در ضایعات ایسکمی-پرفیوژن مجدد (IRI) اندامهای مختلف به اثبات رسیده و روشهای مختلف از قبیل آماده‌سازی بافتی، قبل و پس از ضایعه اصلی (Postconditioning, POC) برای کاهش آسیب ناشی از آنها مطرح شده است. یکی از مکانیسم‌های احتمالی دخیل در اثرات حفاظتی POC، کاهش میزان تولید ROS است. با توجه به شیوع و اهمیت IRI کلیوی، در مطالعه حاضر اثرات حفاظتی POC بر کاهش آسیبهای ناشی از IR کلیه بررسی شد.

مواد و روشها: رتھای نر نژاد Sprague-Dawley پس از نفرکتومی راست در سه گروه شش‌تایی دسته‌بندی شدند: در گروه IR، با استفاده از کلمپ بولداگ، 45 دقیقه ایسکمی شریان کلیوی چپ و پس از آن 24 ساعت پرفیوژن مجدد القا شد. در گروه Sham به استثنای انسداد شریانی، بقیه اعمال فوق انجام شد. در گروه POC، 45 دقیقه ایسکمی شریان کلیوی چپ القا شد و قبل از شروع مجدد جریان خون کلیوی، 4 دوره 10 ثانیه‌ای متناوب از ایسکمی و پرفیوژن مجدد در کلیه القا شد. در انتها، جمع‌آوری سرم جهت بررسی عملکرد کلیه و بافت کلیه برای بررسی وضعیت استرس اکسیداتیو انجام شد.

یافته‌ها: POC از افزایش سطح سرمی اوره و کراتینین ناشی از IR پیشگیری کرد و همچنین توانست با کاهش سطح مالون‌دی‌آلدهاید و افزایش فعالیت (آنزیم) سوپراکساید دیسموتاز، سبب بهبود استرس اکسیداتیو کلیه شود.

نتیجه‌گیری: POC با کاهش استرس اکسیداتیو ناشی از IR در بهبود عملکرد کلیوی مؤثر است.

واژگان کلیدی: کلیه، گونه‌های فعال اکسیژن، ایسکمی-پرفیوژن، آماده‌سازی بعدی.

لطفاً به این مقاله به صورت زیر استناد نمایید:

Najafi A, Kadhodaee M, Seifi B, Delavari F, Khastar H, Shams S, Shahidi H. Evaluation of protective effects of postconditioning on ischemia/reperfusion-induced acute kidney injury. *Pejouhandeh* 2011;15(6):280-6.

مقدمه

انجام شده است. از جمله آنها آسیب ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه است که در بسیاری از موارد کلینیکی مانند شوک، پیوند، عفونت و جراحیهای عروق (ترمیم آنورت نزولی) ایجاد می‌شود و در نهایت می‌تواند به ایجاد آسیب حاد کلیوی بینجامد که یکی از علل مهم مرگ و میر بیماران بستری به شمار می‌آید (1-3). از طرف دیگر در پیوند کلیه که درمانی مؤثر برای بیماران (ESRD) End Stage Renal Disease است، آسیب ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه

در سالهای اخیر مطالعات فراوانی برای یافتن راههای درمانی مؤثر جهت محدود کردن آسیب ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد (Ischemia-reperfusion injury, IRI) اندامهای مختلف

*نویسنده مسؤول تهران، خ قدس، خ پورسینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده پزشکی، ساختمان شماره 7، گروه فیزیولوژی؛ پست الکترونیک: kadhodm@tums.ac.ir

پراکسیداسیون لیپیدها می باشد است می تواند به عنوان شاخص مناسبی از آسیب اکسیداتیو غشاء باشد (14). مطالعات متعددی نشان داده است که ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه، به کاهش سطح آنزیم سوپراکساید دیسموتاز (SOD, superoxide dismutase) کلیه منجر می شود (15). آنزیم سوپراکساید دیسموتاز یکی از آنزیم های آنتی اکسیدانی است که در سم زدایی آنیون سوپراکسید (O_2^-) و پراکسید هیدروژن (H_2O_2) نقش دارد (16). بنابراین می توان افزایش مالون دی آلدیید و کاهش فعالیت آنزیم سوپراکساید دیسموتاز، را می توان از شاخصهای برهم خوردن تعادل بین مواد اکسیدان و آنتی اکسیدان و در نتیجه ایجاد استرس اکسیداتیو دانست (17 و 18).

در مطالعات مختلف مکانیسم های متفاوتی، برای اثرات حفاظتی POC مطرح شده است. پیشنهاد شده است که احتمالاً کاهش میزان ROS یکی از مکانیسم های احتمالی دخیل در اثرات حفاظتی POC است (20 و 19). دو مطالعه مجزا که بر روی کبد و قلب انجام شده است، نشان می دهد POC در کبد سبب افزایش میزان SOD و POC در قلب سبب کاهش میزان MDA در گروه POC نسبت به گروه IR شده است (21 و 9).

هدف از این مطالعه، بررسی اثر حفاظتی (POC) بر تغییرات عملکردی و استرس اکسیداتیو کلیوی ایجاد شده پس از نفرکتومی یکطرفه به همراه ایسکمی-پرفیوژن مجدد طرف مقابل است.

مواد و روشها

24 سر رت نر در محدوده وزنی 250-300 گرم از نژاد Sprague-Dawley به طور تصادفی انتخاب شدند. رت ها در دمای استاندارد و در شرایط محیطی 12 ساعت روشنایی و 12 ساعت تاریکی نگهداری شده و در تمام دوره آزمایشی، از نظر مصرف آب و غذا محدودیتی نداشتند. مسائل اخلاقی در مورد کار با حیوانات آزمایشگاهی نظیر بیهوشی به هنگام جراحی بر اساس استانداردهای کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی تهران به گونه ای رعایت شد که حتی الامکان موجب درد و رنج حیوان نشود.

حیوانات با تزریق داخل صفاقی (75mg/kg) پنتوباریتال سدیم بیهوش شدند و بیهوشی با تزریق دوز نگهدارنده (20mg/kg) پنتوباریتال سدیم ادامه یافت. محل جراحی (روی شکم) پس از برطرف کردن موها، با بتادین استریل شد. حیوانات در تمام مدت جراحی گرم نگه داشته شدند و جهت بررسی دما از ترمومتر رکتال استفاده شد. فشار خون

یک مشکل اجتناب ناپذیر قلمداد می شود (3). تاکنون روشهای متعددی جهت محدود کردن این آسیب مطرح شده است. یکی از روشهای مطرح، (IPC) Ischemic Preconditioning (دوره های کوتاه ایسکمی غیر آسیب رسان) قبل از ایسکمی آسیب رسان است که برای اولین بار در سال 1986 توسط Murry و همکاران در قلب مطرح شد (4). مطالعات قبلی نشان داده اند که IPC، سبب کاهش آسیب ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیوی، از جمله کاهش ATN (Acute Tubular Necrosis) و بهبود عملکرد کلیوی به صورت کاهش نیتروژن اوره خون (BUN) و کراتینین سرم (Cr, Creatinine) در پلاسما می شود (3 و 5-6). در هر حال IPC عملاً از لحاظ کلینیکی بجز در موارد ایسکمی قابل پیش بینی کاربرد نداشته و در بسیاری از موارد بالینی دیگر نیز استفاده چندانی ندارد (3). به همین جهت اثرات حفاظتی POC (Postconditioning) دوره های کوتاه و تکراری از ایسکمی در شروع پرفیوژن مجدد، برای اولین بار توسط Zhao و همکاران در سال 2003 مطرح شد. این روش به دلیل القا شدن پس از آسیب اولیه، در مقایسه با IPC روشی کاربردی تر در کلینیک است زیرا پس از وقوع آسیب اولیه القا می شود (7). تاکنون اثرات حفاظتی POC بر روی اندامهای مختلف از جمله قلب و مغز بررسی شده است. گرچه مطالعات زیادی در سیستم قلبی-عروقی صورت گرفته، در مورد اثرات حفاظتی POC بر روی کلیه مطالعات گسترده ای انجام نشده است (8 و 9).

مطالعات نشان داده اند که ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه چپ به همراه نفرکتومی کلیه مقابل سبب آسیب حاد کلیوی (AKI) شده و این آسیب یکی از علل مهم مرگ و میر بیماران بستری است (1-3). از سوی دیگر گزارش شده است که وقایع لحظات اولیه پرفیوژن مجدد، در پاتوژنز آسیب پس از ایسکمی اهمیت دارد بنابراین مداخله در این فاز سبب کاهش آسیب ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد می شود (10). Wu و همکاران در سال 2009 با به کارگیری دوره های متناوب پرفیوژن مجدد پس از ایسکمی های متناوب، نشان دادند که مکانیسم های دفاعی آنتی اکسیدانی افزایش می یابد (11). تولید ROS (Reactive Oxygen Species) در دقایق اول پرفیوژن مجدد صورت می گیرد و مطالعات متعدد نشان می دهد که ROS مدیاتور مهمی در آسیب های ناشی از IR است (12 و 13). رابطه مستقیمی بین استرس اکسیداتیو و پراکسیداسیون لیپیدهای غشاء وجود دارد و مالون دی آلدیید (Malondialdehyde, MDA)، که محصول ناشی از

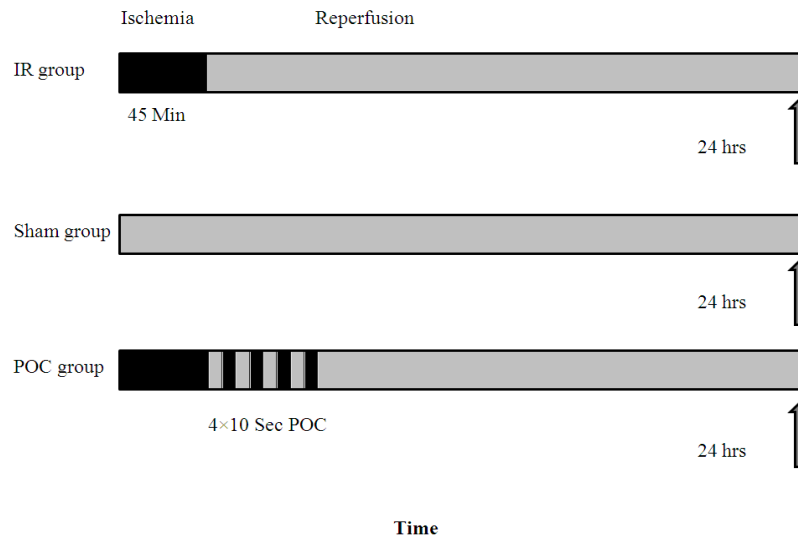
شده و به‌طور تصادفی در سه گروه شش‌تایی

1- ایسکمی (IR) 45 دقیقه + پرفیوژن مجدد 24 ساعت،

2- شم (Sham) ایسکمی 45 دقیقه + پرفیوژن مجدد 24 ساعت، و

3- ایسکمی 45 دقیقه + Postconditioning (چهاربار هربار دو ثانیه) + پرفیوژن مجدد 24 ساعت (POC) تقسیم شدند.

سیستولیک در تمام مدت آزمایش و با فواصل 30 دقیقه‌ای، توسط متد tail cuff اندازه‌گیری شد. با استفاده از دستگاه Power Lab و امکانات برنامه نرم‌افزاری Chart, version 5.0.1، تعداد ضربان قلب نیز همزمان مانیتور شد. حیواناتی که فشار سیستولیک تا میزان 60 mmHg افت می‌یافت از مطالعه حذف می‌شدند. تمامی حیوانات مورد مطالعه نفرکتومی راست

شکل 1- مراحل مطالعه در گروه‌های مختلف

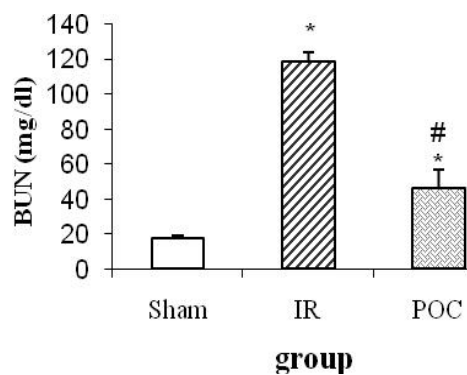
کراتینین سرم (Creatinine, Cr) به‌عنوان شاخص‌های عملکرد کلیوی با دستگاه اتوآنالیزر هیتاچی 704 (ساخت آلمان) اندازه‌گیری شد. برای تعیین وضعیت استرس اکسیداتیو بافت کلیه، مالون‌دی‌آلدهاید و سوپر اکساید مورد سنجش قرار گرفتند. سنجش مالون‌دی‌آلدهاید بافت کلیه با استفاده از روش Esterbauer و Cheeseman انجام شد. اساس این روش بر مبنای اندازه‌گیری مواد واکنش دهنده با تیوباربیتوریک اسید بود (22). سنجش میزان فعالیت آنزیم سوپراکساید دیسموتاز نیز، طبق روش Paoletti و Mocali صورت گرفت (23). داده‌ها (میانگین و انحراف معیار) با استفاده از آنالیز واریانس و آزمون تعقیبی توکی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و $P < 0/05$ معنی‌دار تلقی شد.

یافته‌ها

میزان نیتروژن اوره خون در گروه IR به‌طور معنی‌داری ($p < 0/05$) نسبت به گروه Sham افزایش یافت. در گروه POC میزان نیتروژن اوره خون نسبت به گروه IR به‌طور معنی‌داری کمتر بود ($p < 0/05$) اما به سطح گروه Sham نرسید (نمودار 1).

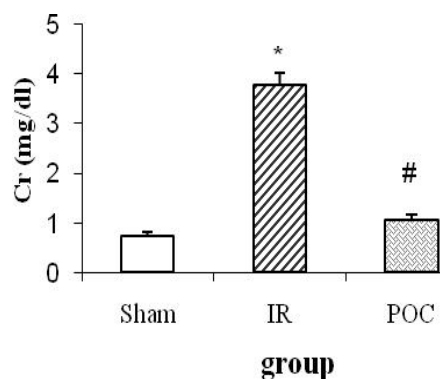
در گروه‌های ایسکمی-پرفیوژن مجدد، شریان کلیوی به مدت 45 دقیقه به‌وسیله کلمپ بولداگ مسدود شد و سپس به مدت 24 ساعت پرفیوژن برقرار شد. برای اطمینان از انسداد کامل، می‌توان رنگ‌پریدگی کلیه و برای اطمینان از برقراری مجدد جریان خون برافروخته‌شدن رنگ کلیه را مدنظر داشت. در گروه‌های Postconditioning پس از 45 دقیقه ایسکمی، 4 دوره 10 ثانیه‌ای از ایسکمی-پرفیوژن مجدد در شروع پرفیوژن مجدد کلیه القا شد. در حیوانات گروه کنترل، تمامی مراحل اولیه جراحی تا جدا کردن عروق کلیوی از بافت اطراف انجام شد، ولی انسداد عروقی ایجاد نشد. سپس محل برش جراحی توسط نخ سیلک 3 صفردوخته شده و حیوانات به قفس‌های مجزا انتقال یافتند. بافت کلیه در انتهای مرحله پرفیوژن مجدد، پس از خونگیری، جهت بررسی شاخص‌های استرس اکسیداتیو در فریزر -70 نگهداری شد. خونگیری از آئورت شکمی انجام شد و نمونه خون جهت تهیه سرم در دستگاه سانتریفوژ (3000 دور، 15 دقیقه، 4-0 درجه سانتی‌گراد، ساخت شرکت سوفر آمریکا) قرار گرفت.

نیتروژن اوره خون (Blood Urea Nitrogen, BUN) و

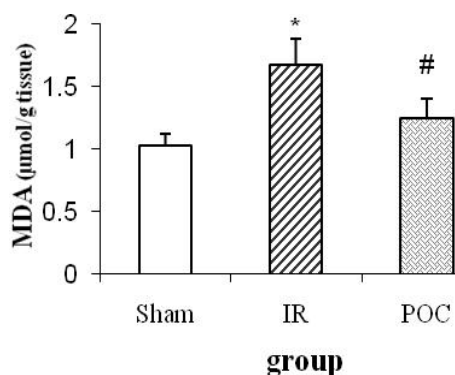
نمودار 1- تغییرات غلظت نیتروژن اوره خون در سرم گروههای مختلف

میزان کراتینین نیز در گروه IR به طور معنی داری ($P < 0/05$) اما این میزان در گروه POC با گروه Sham نسبت به گروه Sham افزایش یافت. در گروه POC میزان کراتینین نسبت به گروه IR به طور معنی داری کمتر بود

نمودار 2- تغییرات غلظت کراتینین سرم در گروههای مختلف

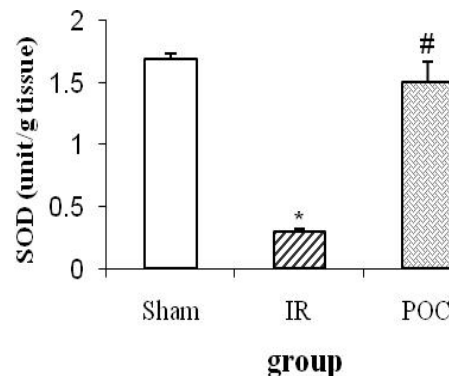
میزان مالون دی آلدیید در گروه IR نسبت به گروه Sham افزایش معنی داری ($P < 0/05$) نشان داد. در گروه POC این کاهش به حدی بود که با گروه Sham اختلاف معنی داری نداشت (نمودار 3).

نمودار 3- تغییرات غلظت مالون دی آلدیید بافت کلیه در گروههای مختلف

نشان داد به طوری که میزان آنزیم سوپراکساید دیسموتاز در گروه POC، اختلاف معنی داری با گروه Sham نداشت (نمودار 4).

فعالیت آنزیم سوپراکساید دیسموتاز در گروه IR نسبت به گروه Sham کاهش معنی داری ($P < 0/05$) نشان داد. فعالیت این آنزیم در گروه POC نسبت به گروه IR افزایش معنی داری

نمودار 4- تغییرات فعالیت آنزیم سوپراکساید دیسموتاز بافت کلیه در گروههای مختلف

بحث

احتمالی دخیل در اثرات حفاظتی POC به شمار می آید (19 و 20).

نتایج این مطالعه نشان داد که میزان مالون دی آلدیاید در گروه IR نسبت به گروه Sham افزایش معنی داری یافت که این امر تأییدی بر ایجاد استرس اکسیداتیو و در نتیجه پراکسیداسیون لیپیدهای کلیه در اثر IR قلمداد می شود. این میزان در گروه POC با گروه Sham اختلاف معنی داری نداشت که

نشان دهنده اثر حفاظتی POC در کاهش آسیب غشا سلول بافت کلیه است. Vinten-Johansen و همکاران (2005) معتقدند که POC در قلب سبب کاهش میزان MDA در سرم گروه POC می شود (21). عدم تعادل بین تولید ROS و فعالیت آنتی اکسیدان ها می تواند به بروز آسیب هایی در طی پرفیوژن مجدد بینجامد. کم بودن آنزیم های آنتی اکسیدانی، بافت را در برابر اثرات ناشی از ایسکمی-پرفیوژن مجدد آسیب پذیر می سازد (24). مطالعه حاضر نیز کاهش فعالیت آنزیم سوپراکساید دیسموتاز را در گروه IR نسبت به گروه Sham نشان داد. فعالیت این آنزیم در گروه POC نسبت به گروه IR افزایش معنی داری نشان داد. به طوری که میزان آنزیم سوپراکساید دیسموتاز در گروه POC با گروه Sham اختلاف معنی داری نداشت. این امر نشان می دهد که تولید ROS در گروه POC به طور معنی داری کمتر از گروه IR است و یا اینکه توانایی از بین بردن ROS در گروه POC از گروه IR بیشتر است و به عبارت دیگر POC به طور مؤثری توانسته با اثرات IR مقابله کند. Aktoz و همکاران نشان دادند که ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه موجب کاهش میزان آنتی اکسیدانی

نتایج حاصل از مطالعه حاضر نشان داد که آسیب حاد کلیوی القا شده بر اثر ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه چپ به همراه نفرکتومی کلیه مقابل، موجب افزایش میزان Cr و BUN سرم می شود. این امر به دلیل اینکه نیتروژن اوره خون و کراتینین پلاسما به عنوان شاخصهای عملکرد کلیوی در نظر گرفته می شوند و افزایش غلظت آنها نشان دهنده آسیب عملکردی کلیوی است (15) نشان دهنده کاهش عملکرد کلیه در گروه IR است و چهار دوره 10 ثانیه ای از POC توانست سبب اثرات حفاظتی به صورت کاهش میزان غلظت Cr و BUN سرم این گروه در مقایسه با گروه IR شود. در سالهای اخیر در مطالعات مشابهی Chen و همکاران (2008) و همچنین Yun و همکاران (2009) با استفاده از 6 دوره 10 ثانیه ای از POC توانستند، عملکرد کلیه آسیب دیده را بهبود بخشند (3 و 8). محققین مکانیسم های مختلفی را برای این اثرات حفاظتی مطرح نموده اند. تاکنون مطالعاتی در زمینه اثرات حفاظتی POC بر روی کلیه، بر اثر کاهش میزان ROS و استرس اکسیداتیو انجام نشده است. مطالعه حاضر نشان داد که ایسکمی-پرفیوژن مجدد کلیه چپ به همراه نفرکتومی کلیه مقابل به تغییراتی در شاخصهای استرس اکسیداتیو کلیه منجر شد. رابطه مستقیمی بین استرس اکسیداتیو و پراکسیداسیون لیپیدهای غشا وجود دارد و مالون دی آلدیاید، شاخص مناسبی از میزان پراکسیداسیون لیپیدهاست (14). مطالعات متعددی نشان داده اند که ROS مدیاتور مهمی در آسیب های ناشی از IR است. به این ترتیب، کاهش میزان ROS یکی از مکانیسم های

می‌تواند یکی از مکانیسم‌های احتمالی دخیل در اثرات حفاظتی POC باشد (19 و 20).

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر پیشنهاد می‌نماید که POC یعنی القای دوره‌های کوتاه و غیر آسیب رسان ایسکمی - پرفیوژن مجدد می‌تواند در بهبود آسیب حاد کلیوی ناشی از IR نقش داشته باشد.

سوپراکساید دیسموتاز عضو می‌شود (15). همچنین مطالعه Atahan و همکاران در سال 2007 نشان داد که ایسکمی - پرفیوژن مجدد عضله اسکلتی، موجب کاهش سطح آنزیم سوپراکساید دیسموتاز در این عضو می‌شود (25). Zhang و همکاران با مطالعه‌ای که بر روی کبد انجام دادند گزارش کردند که فعالیت SOD به‌عنوان یک Scavenger رادیکال‌های آزاد اکسیژن در گروه POC به‌طور قابل ملاحظه‌ای نسبت به گروه IR بیشتر است (9). به‌این‌ترتیب کاهش میزان ROS

REFERENCES

- Hassoun H, Grigoryev DN, Lie M, Liu M, Cheadle C, Tudor RM, et al. Ischemic acute kidney injury induces a distant organ functional and genomic response distinguishable from bilateral nephrectomy. *Am J Physiol Renal Physiol* 2007;293(1):30-40.
- Zhang ZX, Wang S, Huang X, Min WP, Sun H, Liu W, et al. NK cells induce apoptosis in tubular epithelial cells and contribute to renal ischemia-reperfusion injury. *J Immunol* 2008;181(11):7489-98.
- Yun Y, Duan WG, Chen P, Wu HX, Shen ZQ, Qian ZY, et al. Down-regulation of cyclooxygenase-2 is involved in ischemic postconditioning protection against renal ischemia reperfusion injury in rats. *Transplant Proc* 2009;41(9):3585-9.
- Murry CE, Jennings RB, Reimer KA: Preconditioning with ischemia: A delay of lethal cell injury in ischemic myocardium *Circulation* 1986; 74: 1124-1136.
- Bonventre JV. Kidney ischemic preconditioning. *Curr Opin Nephrol Hypertens* 2002; 11(1):43-8.
- Lee HT, Emala CW. Protective effects of renal ischemic preconditioning and adenosine pretreatment: role of A (1) and A (3) receptors. *Am J Physiol Renal Physiol* 2000;278(3):380-7.
- Serviddio G, Romano AD, Gesualdo L, Tamborra R, Di Palma AM, Rollo T, et al. Postconditioning is an effective strategy to reduce renal ischaemia/reperfusion injury. *Nephrol Dial Transplant* 2008;23(5):1504-12.
- Chen H, Xing B, Liu X, Zhan B, Zhu H. Ischemic Postconditioning inhibits apoptosis after renal ischemia/reperfusion injury in rat. *Transplant Int* 2008;21(4):364-71.
- Zhang WX, Yin W, Zhang L, Wang LH, Bao L, Tuo HF, et al. Preconditioning and postconditioning reduce hepatic ischemia-reperfusion injury in rats. *Hepatobiliary Pancreat Dis Int* 2009;8(6):586-90.
- Liu X, Chen H, Zhan B, Xing B, Zhou J, Zhu H, et al. Attenuation of reperfusion injury by renal ischemic postconditioning: the role of NO. *Biochem Biophys Res Commun* 2007;359(3):628-34.
- Wu HH, Hsiao TY, Chien CT, Lai MK Ischemic conditioning by short periods of reperfusion attenuates renal ischemia/reperfusion induced apoptosis and autophagy in the rat. *J Biomed Sci* 2009; 16:19-29.
- Sener G, Tugtepe H, Yuksel M, Centinel S, Gedik N, Yegen BC. Resveratrol improves ischemia/ reperfusion-induced oxidative renal injury in rats. *Arch Med Res* 2006;37(7):822-29.
- Jiang X, Shi E, Li L, Nakajima Y, Sato S. Co-application of ischemic preconditioning and postconditioning provides additive neuroprotection against spinal cord ischemia in rabbits. *Life Sci* 2008;82:608-14.
- Spitz DR, Oberley LW. An assay for superoxide dismutase activity in mammalian tissue homogenates. *Anal Biochem* 1989; 179(1):8-18.
- Aktöz T, Aydogdu N, Alagol B, Yalcin O, Huseyinova G, Atakan I. The protective effects of melatonin and vitamin E against renal ischemia-reperfusion injury in rats. *Ren Fail* 2007; 29(5):535-42.
- Paller MS, Hoidal JR, Ferris TF. Oxygen free radicals in ischemic acute renal failure in the rat. *J Clin Invest* 1984;74(4):1156-64.
- Kiris I, Okutan H, Savas C, Yonden Z, Delibas N. Gadolinium chloride attenuates aortic occlusion-reperfusion-induced myocardial injury in rats. *Saudi Med J* 2007;28(3):347-52.
- Polat C, Tokyol, Kahraman A, Sabuncuoglu B, Imaz Y. The effects of desferrioxamine and quercetin on hepatic ischemia-reperfusion induced renal disturbance. *Prostaglandins Leukot and Essent Fatty Acids* 2006;74(6):379-83.
- Szwarc I, Soullier S, Gayrard N, Mejean C, Mourad G, Argiles A. Ischemic postconditioning prevents ischemic acute renal failure. *Transplant Proc* 2007;39(8):2554-6.

20. Becker L. New concepts in reactive oxygen species and cardiovascular reperfusion physiology. *Cardiovasc Res* 2004;61(3):461-70.
21. Vinten-Johansen J, Zhao Z, Zatta A, Kin H, Halkos M, Kerendi F. Postconditioning A new link in nature's armor against myocardial ischemia-reperfusion injury. *Basic Res Cardiol* 2005;100(4):295-310.
22. Esterbauer H, Cheeseman KH. Method determination of aldehydic lipid peroxidation products: malonaldehyde and 4-hydroxynonenal. *Free Radic Biol Med* 1989;7(2):197-203.
23. Paoletti F, Mocali A. Determination of superoxide dismutase activity by purely chemical system based on NAD (P) H oxidation. *Methods Enzymol* 1990;186:209-20.
24. Masztalerz M, Wlodarczyk Z, Czuczejko J, Slupski M, Kedziora J. Superoxide anion as a marker of ischemia-reperfusion injury of the transplanted kidney. *Transplant Proc* 2006;38(1):46-8.
25. Atahan E, Ergun Y, Belge Kurutas E, Cetinus E, Guney Ergun U. Ischemia-reperfusion injury in rat skeletal muscle is attenuated by zinc aspartate. *J Surg Res* 2007;137(1):109-16.